

MEDIEBEDRIFTENE

Sivilombudsmannen
postboks 3, Sentrum
0101 Oslo

Vår ref
044-10

Deres ref

Dato
12.10.2010

Klage over gjenopptakelseskommisjonens saksbehandling

Norsk Redaktørforening (NR), Norsk Presseforbund (NP), Norsk Journalistlag (NJ), Mediebedriftenes Landsforening (MBL), VG, Dagbladet og Aftenposten har vært i dialog med Gjenopptakelseskommisjonen angående behandlingen av Treholt-saken. Vedlagt i vår henvendelse til Sivilombudsmannen ligger to brev til kommisjonen (vedlegg 1 og 2) og to svar fra Gjenopptakelseskommisjonen (vedlegg 3 og 4).

På vegne av samtlige ber vi om at Sivilombudsmannen vurderer Gjenopptakelseskommisjonens beslutning om å velge en lukket avhørsform under behandlingen av Treholt-saken, da vi mener den strider mot hovedregelen om åpenhet i kommisjonens arbeidsmetoder og mot grunnleggende prinsipper om åpenhet i rettspleie og forvaltningen.

Som grunnlag for vårt syn viser vi til vedlagte brev (vedlegg 1 og 2) til kommisjonen fra flere medier og medieorganisasjoner. I tillegg vil vi påpeke følgende:

Om saksbehandlingen i kommisjonen

Kommisjonen opplyser at den skal gjennomføre avhør av vitner etter strprl. § 398 a (5), dvs. etter reglene om politiavhør. Dette medfører at verken reglene om åpne dører eller referatforbud er relevante. Leder for kommisjonen opplyser i sitt svarbrev at dette er kommisjonens vanlige arbeidsmetode. Vi mener det kan være grunn til å stille spørsmål ved om denne arbeidsmetoden er i tråd med strprl § 398 a og de føringene denne gir for kommisjonens arbeid.

Vi viser i denne forbindelse til forarbeidene til § 398a, der departementet bla. skriver følgende:

Departementet går inn for at kommisjonen skal kunne oppta forklaringer på tre måter. For det første bør dette kunne skje ved avhør direkte for kommisjonen etter reglene om bevisopptak utenfor

hovedforhandling. Departementet er enig med riksadvokaten i at slike avhør i utgangspunktet bør være offentlige, men at kommisjonen på samme måte som en domstol bør kunne lukke dørene dersom hensynet til sakens opplysning tilsier det. For det andre bør kommisjonen kunne begjære bevisopptak ved domstolene, der et eller flere av kommisjonens medlemmer kan møte og stille spørsmål på vegne av kommisjonen. De to formene for avhør som til nå er nevnt, vil lett kunne bli tid- og ressurskrevende. Som det ble påpekt i høringsnotatet kan det også være behov for en enklere fremgangsmåte, og departementet går inn for at avhør skal kunne opptas av ett eller flere av kommisjonens medlemmer, av ett medlem og en ansatt i sekretariatet eller av én eller flere ansatte i sekretariatet. Departementet er enig med riksadvokaten i at slike avhør i utgangspunktet bør reguleres på samme måte som politiavhør. Det vises til merknadene til § 398 a. Denne siste måten å innhente forklaringer på blir særlig viktig i lys av at departementet foreslår at kommisjonsmedlemmene ikke skal arbeide for kommisjonen på heltid. Ved uformelle avhør gjelder ikke noen møte- eller forklaringsplikt. Dersom slike elementer av tvang er nødvendig for å få gjennomført avhøret, er avhør ved bevisopptak for retten eller for kommisjonen eneste mulighet.”

Slik vi leser forarbeidene, er det lagt opp til at samtlige metoder skal vurderes og brukes i kommisjonens saksbehandling. Vi finner ikke støtte i forarbeidene for at avhør etter reglene om politiavhør skal være kommisjonens vanlige arbeidsmetode. Tvert imot omtaler forarbeidene denne som en metode som brukes når avhør direkte for kommisjonen eller ved domstolen blir for ressurs- og tidskrevende. Forarbeidene legger med andre ord opp til en konkret vurdering i hver enkel sak og hvert enkelt avhør om hvilken avhørsmetode en skal benytte. I denne vurderingen må sakens alvor tillegges stor vekt. Dette, sammen med sakens karakter må avveies mot hensynet til å spare tid og ressurser.

Det er ingen tvil om at gjenopptakelse av Treholt-saken er en sak av stor samfunnsmessig betydning. Den skiller seg ut, ved at både straffesaken og spørsmålet om gjenopptaking har fått enorm medieoppmerksomhet i snart 30 år, og i løpet av denne perioden har blitt aktualisert flere ganger. Det er andre gang kommisjonen behandler Treholt-saken, og det har vært stor publisitet om de forhold som fører til at kommisjonen nå har besluttet å gjenoppta behandlingen av begjæring om gjenopptakelse fra 2005.

Treholt-saken er en betent sak som svært mange har og vil ha meninger om. Gjenopptakelseskommisjonens behandling av saken vil få avgjørende vekt for hvilket inntrykk samfunnet sitter igjen med, ikke bare om saken, men også om det norske rettssystemet. Åpenhet skal sikre tilliten til rettssystemet. Det gir samfunnet en mulighet til å kontrollere beslutningsgrunnlaget for de avgjørelser som tas. De samme hensyn gjør seg gjeldende for kommisjonens arbeid og er alene et tungt argument for mest mulig åpenhet.

I tillegg kommer det faktum at Treholt-saken angår mulig misbruk fra sentrale myndighetsorganer i samfunnet. Man står med andre ord i fare for å svekke samfunnets tiltro til retts- og myndighetsorganer. Det er derfor helt avgjørende at kommisjonen har en prosess som skaper tillitt i samfunnet, og ikke spekulasjoner og mistro. I en avveining må hensynet til åpenhet følgelig tillegges stor vekt.

Det framgår også av svaret fra kommisjonens leder at kommisjonen er bekymret for at vitnene vil påvirke hverandre og endre forklaring ved åpne avhør, og at hensynet til sakens opplysning derfor er et tungtveiende hensyn mot åpenhet. Her må det tas med i vurderingen at mange av de som skal avhøres allerede har uttalt seg mye i det offentlige rom. Faren for påvirkning er uansett til stede. Videre vil hensynet til sakens opplysning også tale i motsatt retning. Åpenhet rundt forklaringer fører ofte til at flere engasjerer seg, og man kan få nye opplysninger på bordet. Vi kan derfor ikke se at hensynet til andre vitners forklaring kan være et avgjørende argument mot offentlighet.

Vi vil også minne om de svakheter politiavhørsmetoden har. Vitner kan nekte å møte og svare, og fragå sin forklaring i ettertid. Dette er svakheter man vil unngå dersom man velger åpne avhør.

Når det gjelder sammenligningen med politiavhør, er det en avgjørende forskjell som vi mener *må* ha betydning for spørsmål om åpenhet. Politiavhør i etterforskning ender med tiltale eller henleggelse. Dersom det tas ut tiltale, følger domstolsbehandling med offentlighet som hovedregel. For avhør som foretas i regi av gjenopptakelseskommisjonen, er det motsatt – gjennom avhør skal kommisjonen avgjøre om det er grunnlag for å gjenoppta en avsluttet straffesak. Det er med andre ord snakk om en svært inngripende avgjørelse. Dersom man bruker lukket avhørsmetode, og konklusjonen blir at saken ikke skal gjenopptas, blir konsekvensene at offentligheten aldri får vite hva som skjedde i kommisjonen. Avhør som har skjedd bak lukkede dører blir ikke gjenstand for behandling i en åpen rett, slik som er tilfelle for ordinære straffesaker. Man ser altså helt bort fra det grunnlovsfestede offentlighetsprinsippet som gjelder både i forvaltningen og i rettssystemet. Vi mener dette er et alvorlig inngrep både i samfunnets rett til informasjon og enkeltpersoners rettssikkerhet.

Oppsummert mener vi altså at det er grunn til å stille spørsmål ved kommisjonens valg av avhørsmetode, og at sakens karakter tilsier at man ikke legger avgjørende vekt på ressurs- og tidshensyn. Etter vårt syn bør man gjennomføre vitneavhørene etter § 398a(2). Dersom det finnes vitner som har gode grunner til å ikke forklare seg for åpen rett, eller det foreligger andre særlige hensyn som gjør det legitimt å gjøre unntak fra offentlighetsprinsippet, bør man løse dette underveis, primært ved å nedlegge referatforbud, sekundært ved lukket avhør.

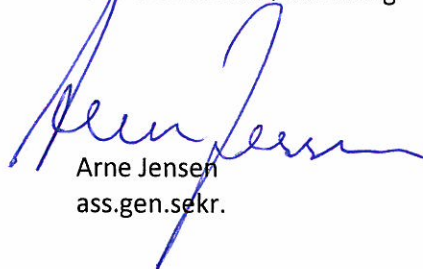
I lys av Treholt-sakens spesielle karakter, både historisk og samfunnsmessig, håper vi Sivilombudsmannen kan vurdere Gjenopptakelseskommisjonens offentlighetspraksis opp mot bestemmelsene i straffeprosessloven. Treholt-saken har allerede stilt spørsmål ved grunnleggende prinsipper om rettssikkerhet og tillitt til offentlig myndighet. Kommisjonens saksbehandling må ikke bidra til enda mer usikkerhet.

For Norsk Presseforbund

Per Edgar Kokkvold
generalsekretær

For Norsk Redaktørforening

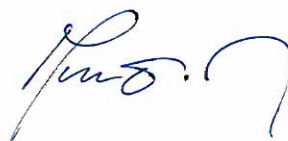
Arne Jensen
ass.gen.sekr.

For Norsk Journalistlag

Elin Floberghagen
leder

For Mediebedriftenes Landsforening

Arvid Sand
adm. dir.